

НАТАЛІЯ МЕЛЬНИК

к.е.н., доцент кафедри обліку і

контролю фінансово-господарської діяльності

Тернопільського державного економічного університету

ІРИНА ЛЮБЕЗНА

аспірант кафедри обліку, ревізії і аудиту

Тернопільського державного економічного університету

МАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Резюме. Розглянуто та систематизовано поняття матеріальних ресурсів як складової майна, активів підприємства, дано їх класифікацію та характеристику. Розкрито особливості окремих видів матеріальних ресурсів та вказано на необхідність ефективного управління ними.

Summary. This article explores the conception of tangible recourses as a part of properties and assets of enterprises, their classifications and characteristics. The article describes the peculiarities of the main kinds of tangible recourses and necessities of their management.

Обов'язковою умовою будь-якого матеріального виробництва є забезпеченість відповідними ресурсами.

Ресурси (фр. *ressources* - засоби, запаси, можливості, джерела) [8, с.26] в економіці розглядаються як складові елементи виробничого потенціалу, якими володіє окрема країна чи світове співтовариство і які використовуються для економічного, соціального, науково-технічного розвитку. Розглядаючи ресурсний потенціал сучасного підприємства та управління ним, необхідно проаналізувати його складові частини.

Існує чимало видів ресурсів. Серед них — природні, людські, виробничі, інтелектуальні, фінансові, валютні, економічні тощо.

В макроекономіці вважається, що поєднання людських, природних ресурсів, капіталу та технології є складовими економічного зростання виробничого потенціалу країни [5, с. 485].

Виробничі ресурси – потенційні чинники виробничого процесу, його можливості, джерела. Сучасна економічна наука до виробничих ресурсів відносить: працю, капітал, природні ресурси, підприємницьку діяльність [1, с.150].

Для виробничих ресурсів може використовуватися така класифікація: природні, трудові, матеріальні, фінансові, підприємницькі [8, с. 26].

Ресурси можуть бути вихідні, тобто природні, і похідні, тобто штучні. До останніх належать товарні, інформаційні, фінансові, наукові та ін.

Особливе значення для управління має врахування таких *властивостей* ресурсів: обмеженість, взаємозаміщуваність (субституційність), взаємодоповнюваність (комплементарність) [3, с. 16].

Загальна сукупність ресурсів підприємства є його майном.

Майно підприємства — це основні й оборотні засоби, що належать підприємству, розмір яких відображають у бухгалтерському балансі. Оскільки майно відображають в активі балансу, майно прийнято називати активами [11, с. 32].

Майно підприємства представлено трьома групами активів: основні засоби та інші необоротні активи; запаси та витрати; грошові кошти та інші оборотні активи. Дві останніх групи активів є поточними (оборотними) активами або оборотним капіталом, який легко конвертується на протязі року в готівкові грошові кошти. До них також відносяться матеріальні ресурси (сировина, паливо, запчастини), малоцінні та швидкозношувані предмети праці, товарні запаси, готова продукція, незавершене виробництво - те що називають матеріальними оборотними активами.

Активи (від лат. *activus* — діяльний, активний) — це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому [6]. Вони поділяються за багатьма класифікаційними ознаками, серед яких, з

погляду управління підприємством та бухгалтерського обліку, основними є такі [11, с.32]:

- ✓ за формами функціонування;
- ✓ за характером участі у процесі обороту;
- ✓ за ступенем ліквідності.

За формами функціонування активи поділяють на три основних групи: *матеріальні, нематеріальні, фінансові активи* [2, с.59].

Матеріальні активи — це засоби підприємства, які мають матеріально-речову форму. До групи матеріальних активів підприємства включають: основні засоби, незавершене виробництво, запаси.

Нематеріальні активи — це об'єкти довгострокового вкладення (більше року), що мають вартісну оцінку, але не є речовими цінностями (права користування природними ресурсами, майном, права на знаки для товарів і послуг, об'єкти промислової власності, авторські права, гудвіл тощо). Нематеріальні активи, як і основні засоби переносять свою вартість на витрати виробництва протягом строку їх функціонування шляхом нарахування амортизації за встановленими нормами.

Фінансові активи — це група господарських засобів підприємства у формі готівкових коштів та інших фінансових інструментів, які належать підприємству.

За характером участі у процесі обороту господарські засоби (активи) поділяють на необоротні та оборотні активи.

Необоротні активи — це сукупність майнових цінностей, які багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності підприємства. Як правило, до них належать засоби тривалістю використання більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Оборотні активи — це сукупність майнових цінностей, які обслуговують поточну господарську діяльність підприємства і повністю споживаються протягом одного операційного циклу, якщо він менший року, тому всю свою вартість одразу переносять на виготовлену з них продукцію. Як

правило, до них належать виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, товари, дебіторська заборгованість, грошові кошти та їх еквіваленти в касі й на рахунках у банку.

За ступенем ліквідності господарські засоби (активи) підприємства поділяють на абсолютно ліквідні, ліквідні й малоліквідні.

До *абсолютно ліквідних* активів належать кошти та їх еквіваленти, зокрема грошові кошти в національній та іноземній валютах в банках і касі, цінні папери тощо.

До *ліквідних активів* належать поточні фінансові вкладення та дебіторська заборгованість, виробничі запаси, готова продукція, товари.

До *малоліквідних активів* належать основні засоби, незавершене будівництво, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, витрати майбутніх періодів.

Поняття ліквідності активів широко використовують при оцінці фінансового стану підприємства та фінансовому аналізі. Форма балансу підприємств в Україні, де відображаються активи, побудована за ступенем зростання ліквідності [11, с.34].

Розглянута класифікація активів підприємства за різними ознаками характеризує їх склад, структуру, а також розміщення, тобто вказує на те, куди і в що вкладено майно підприємства. Інформація про активи, представлені в класифікації, є важливим об'єктом управління, обліку та аналізу, оскільки характеризує ефективність використання коштів підприємства.

Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси” визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності [7].

Поняття запасу пронизує всі сфери матеріального виробництва, тому що матеріальний потік на шляху переміщення від первинного джерела сировини до кінцевого споживача може накопичуватися у вигляді запасу на будь-якій ділянці. Причому, управління запасами на кожній з ділянок має свою специфіку. У теорії управління запасами розрізняють такі їх види:

- ✓ запаси матеріальних ресурсів;
- ✓ запаси незавершеного виробництва;
- ✓ запаси готової продукції;
- ✓ запаси тари;
- ✓ запаси зворотних відходів.

Під *запасами* розуміють активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності, перебувають в процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва, утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [7].

До запасів належать також засоби праці, які служать не більше одного року чи нормального операційного циклу, якщо він триває більше року [4, с.207].

Під матеріальними ресурсами в логістиці розуміють такі предмети праці: сировина, основні і допоміжні матеріали, напівфабрикати, комплектуючі, паливо, запчастини, призначені для ремонту і обслуговування технологічного обладнання та інших основних засобів, відходи виробництва [9, с. 39-40].

Крім цього в економічній літературі розрізняють поняття „матеріальні цінності”. Матеріальні цінності - це засоби виробництва, які включають засоби праці та предмети праці. На нашу думку, поняття матеріальних цінностей є ширшим ніж поняття матеріальних ресурсів, адже останні включають лише предмети праці.

Виходячи з проведеного вище дослідження, можна стверджувати, що матеріальні ресурси повинні мати такі *ознаки*:

- ✓ відносяться до активів (майна) підприємства;
- ✓ мають матеріальну (матеріально-речову) форму;
- ✓ їх вартість може бути достовірно визначена;
- ✓ їх використання приносить (генерує) дохід підприємства;
- ✓ знаходяться в процесі постійного обороту;
- ✓ характеризуються ліквідністю;

✓ призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб.

Тобто *матеріальними ресурсами* є контрольовані підприємством ліквідні активи, які мають матеріальну форму, знаходяться в процесі постійного обороту, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва, адміністративних потреб і використання яких приносить підприємству дохід.

Для цілей управління та бухгалтерського обліку *матеріальні ресурси* включають сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва та адміністративних потреб.

В залежності від того, яку роль відіграють різноманітні матеріальні ресурси в процесі виробництва продукції, робіт і послуг, вони поділяються на такі *групи*: сировина, основні й допоміжні матеріали; купівельні напівфабрикати.

Сировина і матеріали - це предмети праці, з яких виготовляють продукцію; вони утворюють матеріальну (речову) основу продукції.

Поділ матеріалів на основні та допоміжні має переважно умовний характер і часто залежить як від кількості матеріалу, використаного на виробництво різних видів продукції, так і від специфіки виробництва [10, с.7].

Серед *допоміжних матеріалів* окремо виділяють паливо, тару і тарні матеріали, запасні частини.

Паливо виділяють в окрему групу з причини його великого економічного значення та специфіки споживання. До *тари і тарних матеріалів* належать предмети, які використовуються для пакування, транспортування, зберігання різних матеріалів і продукції (мішки, ящики, коробки тощо). *Запасні частини* служать для ремонту і заміни окремих деталей машин та обладнання.

Напівфабрикати — це сировина і матеріали, які частково пройшли певні стадії обробки, але ще не є готовою продукцією. У виробництві продукції вони

виконують функцію, аналогічну сировині та матеріалам, тобто утворюють матеріальну основу продукції. *Зворотні відходи* виробництва - це залишки, що утворились в процесі переробки сировини і матеріалів та які повністю або частково втратили споживчі якості.

До *напівфабрикатів власного виробництва* відносять ті предмети праці, що повністю оброблені (перероблені) у даному виробничому підрозділі підприємства, але потребують подальшої обробки в інших підрозділах.

Незавершене виробництво — це предмети праці, обробка (переробка) яких не завершена у тому або іншому виробничому підрозділі підприємства. Вони перебувають безпосередньо на робочих місцях або ж у процесі транспортування від одного робочого місця до іншого.

Між матеріальними ресурсами і незавершеним виробництвом в цілому існує певний зв'язок. Сировина, матеріали і куповані напівфабрикати, які за величиною становлять переважну частину виробничих запасів, у процесі свого кругообороту з самого початку використання переходять у фазу незавершеного виробництва. Інші ж види виробничих запасів цю фазу обминають. Тому, на наш погляд, незавершене виробництво не відноситься до матеріальних ресурсів.

Для більшості підприємств України, які займаються виробництвом, в якості матеріальних ресурсів використовується готова продукція інших підприємств, оскільки є для них предметами праці.

Число ознак, за якими класифікуються матеріальні ресурси, може доповнюватись на підприємстві залежно від інформаційних потреб апарату управління. Деталізація матеріальних ресурсів залежить від потреб нормування, планування, обліку, аналізу, управління запасами та інших потреб в процесі основної, фінансової, інвестиційної та іншої діяльності підприємства.

Основним завданням управління запасами є оптимізація структури матеріальних ресурсів, обґрунтування розміру потреби в них, забезпечення безперебійного процесу виробництва продукції при мінімальних поточних

витратах на постачання та зберігання матеріальних ресурсів, а також контроль за їх використанням в процесі діяльності.

Першочергове значення в управлінні матеріальними ресурсами мають облік, аналіз та аудит, оскільки вони є носіями економічної інформації та забезпечують ефективне виконання інших функцій управління.

Література в алфавітному порядку

1. Білецька Л.В., Білецький О.В. Економічна теорія: ПОлітекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка: Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2005. – 652 с.
2. Бланк И.А. Управление активами. – К.: «Ника-Центр», 2000. – 720 с.
3. Задоя А.О. Мікроекономіка: навч. посіб. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2002.
4. Пушкар М.С. Фінансовий облік: підручник. – Тернопіль: “Карт-бланш”, 2002.
5. Семюелсон Пол А., Нордгауз Вільям Д. Макроекономіка.- К.: Основи, 1995.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87 із змінами і доповненнями.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджено Міністерством фінансів України від 20.10.99 р. № 246 із змінами і доповненнями.
8. Селезнев В. Основы рыночной экономики Украины / Учеб. Пособие. – К А.С.К., 2002.
9. Сергеев В.И. Логистика в бизнесе: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2001.
10. Таран М.И., Архипова О.А. Бухгалтерский учет материально-производственных запасов: Практическое пособие. – М.: Издательство «Экзамен», 2005.
11. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2003.